

Beşerî Jeopolitik, Devletler, Göçmenler ve Diaspora Kurumlarının Yükselişi

Bauyrzhan Zhumadilla

Sakarya Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Sakarya, Türkiye, baur.zhumadilla@gmail.com

Geliş Tarihi/Received: 16.02.2024
Kabul Tarihi/Accepted: 31.03.2024
Yayınlanma Tarihi/ Available Online: 02.04.2024

Kitap Bilgileri/Book Information

Yazar/Author: Alan Gamlen

Çeviren/Translator: Birsen Aybüke Evranos

Yayınevi/Publisher: GAV Perspektif Yayınları

Basım Yılı/Year of Publication: 2022

Sayfa Sayısı/Number of Pages: 370

Göç ve hareketlilik alanında uzman olan Yeni Zelanda doğumlu Alan Gamlen, Avustralya Ulusal Üniversitesi'nde Düzenleme ve Küresel Yönetişim Okulu'nda Profesördür. Başta Oxford Üniversitesi olmak üzere çeşitli ülkelerin üniversitelerinde görev almıştır. Ayrıca, birçok uluslararası kuruluşların bünyesinde göç konusunda danışmanlık görevi de üstlenmiştir. Değerlendirme yapmaya gayret edeceğimiz eserini kendisi Oxford Diasporalar Programı'nın (2011 – 16) bir parçası olduğunu belirtmiştir. Kitabın 2019 yılında çıkan ilk baskısı, 2020 yılında Uluslararası Çalışmalar Derneği tarafından Öne Çıkan Çalışma Ödülü'nü (International Studies Association 2020 ENMISA Outstanding Paper Award) almaya layık görülmüştür. Bu çalışma, karşılaştırmalı ve karma yöntemleri kullanarak devletlerin diasporaya olan yaklaşımlarının zamanla nasıl değiştiğini uluslararası kuruluş ve devletlerin üst düzey görevlileriyle yaptığı derinlemesine mülakatların verileriyle okuyucuya sunmaktadır.

Kitap, genel olarak bölüm bakımından birbirini konusu gereği takip eden 11 bölümden oluşmaktadır. Kitabın ismini alan giriş bölümü olarak da değerlendirebileceğimiz bu bölümde Gamlen, beşerî jeopolitik kavramını açıklayarak diasporaların günümüzdeki devlet politikalarında yükselişini vurgulamanın yanında, kitabın önemi ve katkısı hakkında da ayrıntılı bilgi sunmaktadır. Gamlen'e göre, küreselleşen dünyada diasporaların hızla yayılması beşerî jeopolitik dalgasını başlatmıştır. Ayrıca, diaspora terimine de eskiden süregelen bakışla değil yeni bir perspektiften bakılması gerektiğini vurgulamaktadır. Eser, günümüzde değişen diaspora kavramına açıklama getirerek, bu alanda giderilmesi gereken eksikleri doldurmak amacıyla diaspora kurumlarının devletlerle olan ilişkilerine de odaklanmaktadır.

Yazar, 'Diaspora Kurumlarının Küresel Yükselişi' başlıklı kitabın II. bölümünde diaspora yükselişinin tarihsel açıdan geçtiği üç aşamadan söz etmiştir. Özellikle, 2000'li yıllar sonrası başlayan son aşamada, artık birçok ülkede diaspora kurumlarının çeşitli bakanlık çatı altlarında önemli politik kurum olarak oluşturulduğu görülmektedir. Yazar, bu kurumların artışı zaman geçtikçe kurulma aşamalarındaki diasporaya yönelik amaçlarından daha öteye geçerek devletlerin ve devlet benzeri kuruluşların farklı amaçları için diasporayı yönlendirdiklerine değinmiştir.

Nicel verilere ağırlık verilerek istatistik malumatlarla desteklenen 'Sürgün Toplayıcılığı: Bir İzah' başlıklı bu bölümde, yirminci yüzyılın ortasından sonra yaşanan olayların ulus devlet varlığını daha da güçlendirdiğini hatta bazı halkların ulus devlet olma yolunda diasporanın katkısıyla kurulan ülkelerin

üzerinde durulmaktadır. Bu bölüm, dönemin sosyal ve siyasi değişimini 'rejim şoku' kavramı çerçevesinde ele alarak bunun neticesinde diaspora kurumlarının nasıl kurulduğunu ve güçlendiğini tasvir etmiştir.

Takip eden bölümde, dünyada diasporaları oldukça yaygın olan üç ülke (Hindistan, Meksika ve Eritre) ele alınarak onların diaspora kurumlarının kurucularıyla derinleşmesine görüşmeler yapılarak her üç ülkenin de rejim şoklarının sonucunda diaspora kurumuna ihtiyaç duydukları ortaya konulmaktadır. Vatandaşlığa yönelik şokların çözümü de beşerî jeopolitik bünyesinde sorun olmaktan çıkıp her üç vaka ülkede 'çifte vatandaşlık', bir arada olma arayışı, zorunlu askerliğin kaldırılması gibi uygulamaların olduğu dikkat çekmektedir.

Eserin 'Asya Emek Pazarından İşgücü İhracatı' başlıklı V. bölümünde yazar, Asya ülkelerinin rejim şokları daha çok otoriter sistemi sağlamlaştırmak üzere kurgulandığı sebebiyle beşerî jeopolitiğin bir unsuru kabul edilen ülke dışına göçü, ülkelerin bilinçli olarak teşvik ettiğinden bahsetmektedir. Emek ihracatı bir yandan ekonomik olarak menşei ülkeye fayda sağlarken diğer yandan menşe ülkedeki işsizlik ve huzursuzluğu da beraberinde belli bir düzeyde çözmektedir. Bu amaç doğrultusunda, genel olarak Asya ülkelerinde göç modelinde benzerliklerin olduğunu yazar iddia etmektedir.

VI. (Avrupa'da Kültürlerarası Sınırlar ve Öykünücüleri) ve VII. (Karadeniz ve Ötesinde Beşeri Jeopolitik) bölümlerinde artık rejim şokundan daha çok bu bölgelerde diaspora kurumlarının yeni dünya düzenine uygun biçimde ne şekilde yön alacağı anlatıldığı şekliyle özetlenmektedir. Sovyet sonrası bağımsızlığını alan bazı ülkelerin diaspora kurumları (Moldova ve Gürcistan) Avrupa Birliği'nde ikamet eden yurttaşlarıyla bağ kurarken, Azerbaycan Avrasya merkezli diasporalarına önem verdiğini görmekteyiz. Üstelik yazar, beşerî jeopolitiğin Sovyet sonrası ülkelerde benimsenmeye başlamasıyla diaspora kurumlarının çoğaldığını dile getirmektedir.

Kitabın 'Diaspora Etkileşiminin Küreselleşmesi' başlıklı bölümünde ise, Birleşmiş Milletlerin diaspora kurumlarına yönelik desteğinden dolayı diaspora kurumlarının hızlıca arttığı görülmektedir. Bölümden anlaşıldığı üzere, göç krizlerinde uluslararası düzeyde diasporaların güçlü konumda olduğu belirtilmektedir. Diğer 'Göç Rejiminin Planlanması' bölümünde de uluslararası kuruluşların diaspora kurumlarının devletler tarafından benimsenmesinde büyük rolü olduğunu anlatarak, göç konusunda devletlerin diaspora üzerinden planladıkları çıkarlarına cevap aranmaktadır. Konuyu takip eden 'Diaspora Politikalarının İzini Sürmek' başlıklı X. bölümde, diaspora politikalarının küresel hareketliliği nasıl etkilediğine dair öngörüler sağlamaktadır. Yazar, alışlagelmiş toprağa dayalı belli millet üzerinde egemenlik görüşünü benimseyen ulus devlet anlayışına zıt olarak diaspora kurumlarının beşerî jeopolitik yapmaları bazen devletler için tehdit unsuru olduğunu belirtmektedir.

Gamlen, sonuç bölümünde kendi çalışmasının daha önceki çalışmalardan kapsam olarak daha geniş ve karşılaştırmalı bir çalışma olduğunu ayriyeten yazmıştır. Ayrıca, eserin diaspora alanındaki literatüre en önemi katkılarından biri, başta siyasi coğrafya olmak üzere çalışmanın ilgili alanlarında yeni kavramlara açıklama getirerek yer vermiştir. Genel hatlarıyla eser, her bakımdan konunun ortaya konulması, diaspora kurumlarının gelişimini çeşitli kurumların görevlilerinin aracılığıyla mülakatlarla desteklenerek tarihsel geçmişin aktarılması, istatistiksel verilerle örneklerin sağlanması, ayriyeten ileride devletler için beşerî jeopolitiğin öneminin ne denli artacağını okuyucuya anlatabilmesi açılarından oldukça başarılıdır. Günümüzde hızlıca artan devlet-diaspora ilişkilerinin neticesinde doğan topraktan ziyade nüfus üzerinde otoriteye hâkim olmaya dayanan beşerî jeopolitiğin anlaşılması için önemli bir kaynak sunmaktadır.